

Archief 041 Rein Stuurman.

Artikel Martien Roos over "Zien is Kennen!", september 2013:

REIN STUURMAN'S AANDEEL IN HET SUCCES VAN ''ZIEN IS KENNEN !''

Het eerste Nederlandse vogeldetermineergidsje (met drukknopsluiting) in zakformaat.

''Een parel van Zaanse bodem''

In de rijkelijk van illustraties voorziene uitgave "Rein Stuurman. De vogelschilder van Zien is Kennen!" heeft Conny Scholtes reeds een heel hoofdstuk gewijd aan de ontstaan geschiedenis e.d. van ''Zien is Kennen!''.

Het eerste echte vogeldetermineergidsje in zakformaat waarin door Nol Binsbergen en Dirk Mooij aanvankelijk 364 in Nederland voorkomende vogelsoorten worden beschreven. Aangevuld met 311 vogelafbeeldingen in kleur naar aquarellen van Rein Stuurman. Het idee voor ''Zien is Kennen!'' kwam van uitgever A.G. Schoonderbeek. Die had een al jarenlange bestaande wens van Jac. P. Thijsse in de oren geknoopt. Thijsse pleitte namelijk voor een relatief goedkoop en handzaam determineerboekje met beschrijvingen en gekleurde platen van alle in ons land voorkomende vogels. Toen Schoonderbeek de Amerikaanse 'Bird Guide' (oorspronkelijk verschenen in 1906) onder ogen kreeg, besloot hij dat daar een Nederlandse versie van moest komen. De 'Bird Guide', geschreven door Chester A. Reed, behandelde de 'land birds east of the Rockies from Parrots to Bluebirds'. Dit handzame 'pocket book' was voorzien van 216 afbeeldingen in kleur van de hand van de auteur.

Een gidsje waarvan uiteindelijk tien drukken, de eerste in 1937 en de laatste in 1987 zijn verschenen en zou destijds tussen het aanbod van vogelgidsen in het huidige taalgebruik best als ''bestseller'' beschouwd kunnen worden.

Zonder de twee auteurs, Nol Binsbergen en Dirk Mooij - en zeker niet te vergeten de uitgever A.G. Schoonderbeek- aan dit succes te kort te willen doen, wil ik in dit hoofdstuk specifiek Rein Stuurman's bijdrage aan deze uitgave in de vorm van zijn natuurgetrouwe vogelafbeeldingen belichten. Hier en daar voorzien van de nodige achtergrond informatie afkomstig uit het bedrijfsarchief van de voormalige uitgeverij (1910 - 2003).

Wat de drie medewerkers aan deze uitgave ''Zien is Kennen!'' betreft, lijkt het er op dat na het verschijnen hiervan in 1937 Mr. Dirk Mooij (zie foto) al gauw in de vergetelheid is geraakt. Gelukkig blijft zijn naam tot in lengte van dagen aan ''Zien is Kennen!'' verbonden. Als degene die voor een groot deel verantwoordelijk was voor de tekst bij de behandelde vogelsoorten. Nol Binsbergen (zie foto) verwierf nadien grote bekendheid als vogelfotograaf c.q. cineast en auteur van verscheidene vogelboeken. Alsmede van een groot aantal artikelen over vogels in allerlei kranten, tijdschriften en bladen.

Voor Rein Stuurman (zie foto) was deze uitgave van ''Zien is Kennen!'' als beginnend vogeltekenaar een opmaat tot landelijke bekendheid en zou uiteindelijk uitgroeien tot Nederlands meest geliefde en gevraagde vogelschilder.

In een soort terugblik op het leven van de uitgever Arie Gerrit Schoonderbeek (1887 - 1986) in ''het Vogeljaar'' jaargang 34(6) 1986 vermeldt G.A.H.de Groot dat ''Zien is Kennen!'' auteursrechtelijk in opdracht is vervaardigd. Hetgeen door verscheidene scribenten wel eens in een onjuist daglicht is geplaatst.

Wanneer eind januari 1942 de destijds bekende Belgische ornitholoog Leon Lippens uit Knocke voor een gelijksoortige uitgave in de Franse taal Schoonderbeek schriftelijk benaderd om de copy rechten voor het gebruik van Stuurman's illustraties, het lenen van de cliché's en voor wat de tekst betreft contact op wil nemen met de schrijvers, laat Schoonderbeek als Uitgeversbedrijf hem per omgaande schriftelijk weten dat zowel de cliché's als ook de tekst uitsluitend hun eigendom is en dat hij zich ten aanzien van de tekst niet met de schrijvers maar met hen dient te verstaan.

Dit schrijven van Schoonderbeek laat aan duidelijkheid omtrent de auteursrechten van ''Zien is Kennen!'' niets te wensen over.

Verder bevindt zich in het archief een schriftelijke bevestiging van een mondeling getroffen overeenkomst tussen de uitgever A.G. Schoonderbeek en Nol Binsbergen de dato 13 februari 1936 met onder meer de volgende tekst:

''het bovenomschreven manuscript zal door U worden geleverd zo spoedig mogelijk, doch in elk geval voor 31 december 1936. Het wordt ons onbepert en uitsluitend eigendom, met het recht van reproductie en publicatie in den vorm van het genoemde determineerboek en elke andere door ons eventueel te bestemmen vorm.

U geniet voor deze levering een vergoeding van f.300.= (drie honderd gulden) waarvan een gedeelte, groot vijftig gulden, heden door bijsluiting van een postcheque wordt voldaan, terwijl het restant wordt betaald bij inlevering van het complete manuscript.

Voor het geval van het determineerboek, (waarvan titel, formaat, oplaag, wijze van uitvoering etc. door ons worden vastgesteld,) een herdruk in de oorspronkelijke vorm mocht komen te verschijnen, zullen wij aan U een bedrag van f 150.= (een honderd vijftig gulden) uitkeren, waartegen U zich verplicht eventueel wenselijk gebleken wijzigingen of aanvullingen aan te brengen''

Niet bekend is of er destijds ook gelijksoortige overeenkomsten zijn gemaakt tussen de uitgever en Dirk Mooij over de te leveren teksten en met Rein Stuurman over de ruim 300 te vervaardigen vogelafbeeldingen. Het lijkt er achteraf op dat beiden zich destijds aan het contract tussen de uitgever en Nol Binsbergen hebben geconformeerd en dat voor hun werk een financiële vergoeding is afgesproken.

In ieder geval laat Rein Stuurman de dato 3 oktober 1937 de heer Schoonderbeek weten; ' Nu 'Zien is Kennen!' klaar is (men wacht er met ongeduld op en wij worden bestormd met vragen) lijkt het mij de tijd om U eraan te herinneren dat ik het honorarium nog niet helemaal heb ontvangen. Ik ontving totaal f.950.= (2 maal f.300.= en 1 maal f.350.=). Wilt U zo goed zijn mij het restant, na aftrek van het bedrag voor 'Birds of America' en 'Bruno Liljenfors' per giro over te maken? '

Indien we er van uitgaan dat dit laatste bedrag ook f.350.= betreft, dan heeft Rein voor zijn aandeel in 'Zien is Kennen!' in totaal f.1300.= ontvangen. Omgerekend over de 311 geleverde aquarellen komt dit neer op f.4.20 per afbeelding.

Voor wat Dirk Mooij betreft is bekend dat hij voor zijn aandeel in de 2e druk f.150.= heeft ontvangen, evenals Nol Binsbergen. En dat Nol na het inleveren van de gewijzigde tekst voor de 3e druk de heer Schoonderbeek het voorstel doet voor deze werkzaamheden het honorarium op f.200.= te bepalen. Zijnde f.100.= voor Mooij en f.100.= voor hem zelf.

Of Rein Stuurman achteraf met deze gang van zaken zo gelukkig is geweest, meen ik te moeten betwijfelen. In de jaren dat wij hem geregeld bezochten, is 'Zien is Kennen!' nooit ter sprake geweest. Ik betwijfel zelfs of hij wel een exemplaar van 'Zien is Kennen!' in zijn boekenkast had staan. Wel is te constateren dat een en ander in latere jaren de relatie tussen de uitgever Schoonderbeek en Rein niet in de weg heeft gestaan.

En dan na een intensieve voorbereiding door de drie auteurs, cliché bedrijf Biegelaar en Jansen te Utrecht, Meijer's Boek en Handelsdrukkerij te Wormerveer en een zeer goed opgezette c.q. uitgebreide reclamecampagne door de Uitgever, verschijnt dan eindelijk begin oktober 1937 de voor velen al zo lang naar uitgekeken uitgave 'Zien is Kennen!'.

Een schitterend vogelgidsje in zakformaat in de afmetingen van 11.5 x 17.5 cm. Keurig in een beige-grijs getinte linnen omslag gestoken waarop in rode kleur de titel 'Zien is Kennen!' is aangegeven en in de linker onder hoek, in zwart, de afbeelding van een Roek. Het geheel op voorstel van Nol Binsbergen voorzien van een drukknopsluiting, ook wel knoopsluiting genoemd, in dezelfde kleur en stofuitvoering als de omslag. 'Waarmee we het boekje een veldcachet geven' zoals hij Schoonderbeek schrijft.

Wat de inhoud betreft; na een korte inleiding door de destijds bekende hoogleraar dierkunde, veldornitholoog en enthousiast natuurbeschermer Prof'.Dr.G.J. van Oordt (1892 - 1963) volgt 'Ter oriëntering', drie bladzijden tekst verzorgd door de schrijvers. Hier komen een aantal personen in voor die hun medewerking aan de uitgave hebben verleend. Helaas ontbreken de namen van twee ons bekende Zaanse vogelwachters Arie Schaap (1907 - 1975) en Piet Visser (1900 - 1977) uit Oostzaan die blijkens een schrijven van Dirk Mooij aan Schoonderbeek de dato 2 november '37 geholpen hebben met het verstrekken van praktijkgegevens uit Noord-Holland en derhalve ook in aanmerking komen voor een presentexemplaar voorzien van hun handtekening. Na 'Ter oriëntering' volgen zes tabellen met door Nol Binsbergen getekende zwem-en vliegbeelden, typerende houdingen en details van de vogels. Benevens een korte lijst van verklaringen.

Hierna komen we terecht bij het belangrijkste deel van het boekje. Drie honderd en elf bladzijden tekst met beschrijvingen van in totaal 364 in Nederland voorkomende vogelsoorten. Te beginnen met de IJsdruiker en eindigend met de Sneeuwgorst. En op iedere bladzijde een afbeelding van de betreffende vogel in de afmetingen van 5 x 7.5 cm naar aquarellen van Rein Stuurman. Het zijn vooral deze vogelafbeeldingen die de aandacht trekken en maakten dat 'Zien is Kennen!', samen met het handzame formaat, zo'n geliefd vogelgidsje werd.

Zoals gebruikelijk wordt het boekje afgesloten met een uitgebreide inhoudsopgave. Al met al een juweel van een uitgave. "Een parel van Zaanse bodem". Destijds te koop voor slechts f.4.90. Vanaf dan is het wachten op de eerste recensies. Vooral voor Rein Stuurman als beginnend vogeltekenaar een spannende periode. Te meer daar deze opdracht hem door een aantal andere vogeltekenaars misgund werd (mondelinge mededeling Mevr. J.F. Schoonderbeek-Meerman). Maar de eerste reacties waren voor hem zeer positief. Zoals zijn vriend Ko Zweeres (1915 - 1993) in het Haarlem's Dagblad en later in de Toeristen-kampioen laat weten:

'De bedoeling van deze plaatjes- ruim driehonderd afbeeldingen van vogels, die men dagelijks, of misschien maar eens in zijn leven ziet- is slechts geweest, het herkennen van de vogel in het vrije veld, zo mogelijk op het eerste gezicht mogelijk te maken. Rein Stuurman heeft er daarbij naar gestreefd, de vogels zoveel mogelijk in hun karakteristieke houding en omgeving af te beelden en hoewel hij daarbij elk streven naar opzettelijke artistiekeheid heeft vermeden, zijn er desondanks tal van plaatjes bij, die ware juweeltjes zijn geworden, zonder daarbij echter aan duidelijkheid of natuurlijkheid in te boeten'

Of zoals de onderwijzer, natuurbeschrijver en publicist Jac. Gazenbeek (1894 - 1975) in het blad 'De Wandelaar' over de afbeeldingen schrijft;

'Zij maken elke biografie ineens volledig, verrassen door hun natuurgetrouwheid en dwingen bewondering af niet alleen door de kunstzinnige opvatting maar ook door de wijze, waarop de schilder er in slaagde de typerende houding, de juiste entourage te treffen.

Wat maken deze juweeltjes van illustratiekunst het doorbladeren van 'Zien is Kennen!' tot een genot, hoe geven zij elke pagina een artistiek en nimmer geflatteerd of onnatuurlijk cachet !. Elke aquarel is een meesterstukje op zichzelf, fijn van kleur en toon en - wat in het onderwerpelijke verband van nog meer en groter belang is - zich volkomen aanpassend bij de opzet van de andere auteurs: tot een geheel te geraken, dat praktische resultaten bij het determineren, bij het leren kennen van de vogels in het vrije veld, waarborgt.

De verleiding, enige van de meest bekoorlijke en frappante illustraties te noemen is groot, maar wanneer wij b.v. de prachtige aquarellen van Tapuit, Aalscholver, Staartmees (zeer geestig gezien !) en Kramsvogel releveren, doen we Roodborst, Mantelmeeuw, Visdiefje (compositie en kleur vallen hier bijzonder op) en eigenlijk al de honderden andere afbeeldingen onrecht aan ' '

We moeten hierbij echter wel bedenken dat Gazenbeek hier een beetje voor eigen parochie schrijft want zowel De Wandelaar als 'Zien is Kennen!' komen van dezelfde uitgeverij.

Wanneer door toedoen van Rein zelf ook de recensent van het Bloemendaalsch Weekblad een exemplaar van 'Zien is Kennen!' in handen krijgt schrijft deze in november '37 in betreffend weekblad:

'De ruim 300 plaatjes van de tekenaar Rein Stuurman wiens werk we reeds waardeerden uit het tijdschrift 'De Wandelaar' vormen uiteraard het meest opvallende deel van het boekje. Dat de schilder er blijkens het voorwoord van de schrijvers niet naar heeft gestreefd picturale effecten te bereiken neemt niet weg, dat toch Winterkoninkje, Goudvink, Zwartkop-tuinfluiter, Strandplevier en Torenavalk enige uit velen, bijzonder decoratieve plaatjes zijn. In 't algemeen kan van de reproducties gezegd worden dat ze voortreffelijk, raak, het vogelbeeld weergeven, en dat de tekenaar blijk geeft, ook door de aanduiding der achtergronden, diepgaande studie van de vogels te hebben gemaakt.

Vlotte houdingen als van Futen, Meesjes en Kwikstaarten legt men niet vast aan de hand van levenloos materiaal en de waakzame rust van de Roofvogels is niet die van opgezette exemplaren'.

Het is echter voor Rein's werk niet alleen lof wat de klok slaat. Bij menige recensist zijn ook woorden van kritiek. Terecht of onterecht. Maar achteraf is dit niet zo verwonderlijk als we bedenken dat Rein deze 311 vogelaquarellen in een korte tijdspanne van circa 15 maanden met een tempo van zo'n vijf aquarellen per week heeft geschilderd.

Dan kan het haast ook niet anders of er moeten wel een of meerdere aquarellen tussen zitten die wat minder geslaagd, minder van kwaliteit zijn of een wat mindere uitstraling hebben.

Zo schrijft de redactie van het blad 'De Meerkol', het verenigingsorgaan van de Nederlandse Jeugdbond voor Natuurstudie afdeling Utrecht, in haar recensie:

'We wensen 'Zien is Kennen!' niet kritiekloos op te hemelen, zoals de meeste recensenten nodig schijnen te vinden, maar hebben er overigens niets dan lof voor. We kunnen in de Bond heel veel plezier hebben van dit handige boekje, dat je zo in je zak of weitas kan steken.

Lofwaardig is vooral de oorspronkelijkheid van de plaatjes: bewonder eens de Zwaluwen, de Zwarte Stern, de Tureluur, de Pijlstaart en onze eigen Meerkol. Sommigen zijn wel wat minder natuurlijk uitgevallen (Waterral) en over het algemeen doen ze wat vlak aan, wat dood en perspectiefloos (vergeleken bij de schitterende afbeeldingen van Britisch Birds), maar dat is in een boek van deze prijs niet anders te verwachten en decoratief zijn ze in hoge mate.'

Eind december '37 laat Rein aan Schoonderbeek weten dat het hem plezier doet dat 'Zien is Kennen!' in de pers goed wordt beoordeeld. Maar dat hij nieuwsgierig is naar het oordeel van vakmensen als Thijsse, Koster, Strijbos en die van de redactie van Ardea.

Voor wat betreft de reactie van Nederlands grootste natuur propagandist en natuurbeschermer Jac. P. Thijsse (1865 - 1945) moet hij echter nog even wachten. Deze verschijnt pas een half jaar later in het juni-nummer van 'De Levende Natuur' 43/2 (1938) ondertekend door een T en met de volgende inhoud:

'Dit boekje is aangekondigd als een 'encyclopaedie voor de Nederlandse Vogels', maar noemt zich nu meer naar de waarheid; Korte beschrijving van kenmerken, verblijf en levenswijze naar de nieuwste bronnen en eigen waarnemingen. Door de korthed moest de 'levenswijze' er natuurlijk een beetje beknopt afkomen. De grootste verdienste van het boekje zit hem vooral in de eigen waarnemingen en goede veldkenmerken. De gekleurde afbeeldingen zijn vaak heel goed, maar kunnen niet altijd het gemis aan beschrijving vergoeden. De zwart-witte tekeningetjes aan het begin van het boek hebben veel goeds; ze zijn niet alle 'oorspronkelijk' opgave van bron ware wel gewenst. Alles met alles toch een verdienstelijke uitgaaf.'

Rekening houdend met de mogelijkheid dat de heer Schoonderbeek van deze recensie misschien nog niet op de hoogte is, verwittigt Rein deze hierover in een brief de dato 22 oktober '38 waarin hij tevens zijn ongenoegen over dit stukje laat blijken.

'Ik weet niet of U hieromtrent al bent ingelicht maar deel U toch maar mede, dat er in het Juni-nummer van 'De Levende Natuur' een korte bespreking staat van Tinbergen in de gebruikelijke trant: wat lof hier en daar en ook wat hatelijkheidsjes. In een paar regeltjes wordt een voor de lezers van D.L.N. zoo belangrijk boek afgedaan, alsof het een uit de vele van dien aard is.

Men merkt aan de hele stijl van het stukje dat de auteur nog steeds nijdig is dat hij, de zo bekende en onderlegde vogelman, en de zo goede pentekenaar, dit boek niet heeft mogen maken. Dat zo'n drietal Zaankanters hem dat even hebben geleverd zit hem klaarblijkelijk danig dwars! Het is jammer dat Thijssse het blijkbaar, met het oog op zijn relatie met Versluys, niet aandurfde zelf een bespreking te leveren.'

Volgens Ruud Vlek, onder meer documentalist en archivaris van de Vogelwerkgroep Amsterdam heeft Stuurman zich in dezen vergist. De T is niet van (Luuk) Tinbergen (1915 - 1955) maar wel degelijk van Thijssse. Hij baseert dit op andere recensies in 'De Levende Natuur', ook met een T onderschreven, maar welke qua onderwerp duidelijk aan Thijssse toegeschreven moeten worden. Aanmerkelijk uitgebreider is echter de recensie in Ardea van 27 juli 1938 geschreven door de destijds allom bekende bioloog en faunistisch ornitholoog Dr. G.A. Brouwer (1898 - 1981) Ruim anderhalve pagina tekst waar onder het volgende over Rein's werk.

'Het zwaartepunt van deze uitgave ligt bij de illustraties, die van bijna alle vogelsoorten een goed herkenbare, gekleurde afbeelding geven, 311 in getal. Daarbij heeft de tekenaar Stuurman zich niet slechts ten doel gesteld de vogel zelf natuurgetrouw weer te geven. Maar hij heeft tevens getracht met een paar details het milieu of een typische voedselplant aan te duiden, waarin resp. waarop men de betrokken vogelsoort kan aantreffen. Bij de Paarse Strandloper, de Karekieten, Veldleeuwerik, Groenling, Appelvink en verschillende andere soorten is hij hierin zeer wel geslaagd, een grondvogel als het Fratertje lijkt mij echter minder natuurgetrouw te poseren en de Franjepootjes had ik liever drijvend op het water afgebeeld. Een enkele maal is de achtergrond wat te bont geworden, b.v. bij de Beflijster en de Kramsvogel. de laatste moet wel een zeer vroege trekker zijn, wil men hem, zoals op het plaatje, in een blad-en besdragende lijsterbes aantreffen.

Enige vogels zijn buitengewoon goed uitgevallen b.v. Oehoe, Roodgesternde Blauwborst, Roodborst en Kauwtje, andere, zoals vrouwtje Nonnetje, Bonte Strandloper, Groenpootruiter, Rosse Grutto en Boompieper, vind ik bepaald slecht. Over het geheel weet de schilder zijn vogels gelukkig goed te typeren, al zijn een aantal figuurtjes wat slap van tekening en zou men sommige (Kievit, Winterkoning. Matkopmees) graag een betere vorm geven, wat bijwerken of de veren glad strijken ' aldus Brouwer.

Overigens kan ik me niet aan de indruk onttrekken dat Brouwer in zijn recensie ook af en toe blijk wil geven van zijn eigen vogelkennis. Door bijvoorbeeld op te merken dat bij de beschrijvingen het verschil in tint tussen de koraalrode snavel van het Visdiefje en de karmijnrode van de Noordse Stern onvermeld is gebleven. Waarvan akte!.

De meest negatieve reactie op Rein's werk komt echter uit de pen van de destijds zo hoog in aanzien zijnde vogelsystematicus Dr. G.C.A. Junge (1905 - 1962) geplaatst in het Vakblad voor Biologen, 20e jrg. no.6 (1938 - 1939) blz.116.

'Dit boekje is vooral bedoeld voor beginnende veldornithologen en deze nieuwe populaire uitgave is vooral te danken aan het feit, dat geen boekjes in dit genre bestaan, die goede gekleurde afbeeldingen van alle Nederlandse vogels geven. Hier ligt dus het zwaartepunt van dit werkje. Helaas echter vormen de gekleurde plaatjes ook in dit boekje weer het zwakke punt. De kleuren zijn te primitief en de verentekening van vele vogels is wel erg elementair behandeld. Erger is, dat de tekenaar vaak niet in staat geweest is, de vogels juist te treffen. Hoe weinig karakteristiek zijn vele Meeuwen en Sterns, de Kwikstaart en verschillende Roofvogels. Heel weinig gelukkig zijn de kleine zangertjes afgebeeld enz.'

In de uitgave 'In de ban van Vogels' (1995) karakteriseert Prof. Dr. K.H. Voous (1920 - 2002) deze schrijver als bescheiden, relativerend, vol humor en zelfspot en voorzien van een grote kennis en kritische geest. Wat dit laatste betreft, is zeker waar.

Inmiddels staan we dan aan de vooravond van de zegereeks van 'Zien is Kennen!' en verschijnt begin 1939 reeds de tweede druk. Qua uiterlijk in een uitvoering vrijwel gelijk als de 1e druk. Alleen ontbreekt hier de drukknopsluiting waar door deze uitgave wat minder rijk oogt dan z'n voorganger. Qua inhoud is de (op het land staande) Grauwe Franjepoot (nr.130) vervangen door een ander door Stuurman vervaardigd exemplaar. Een zoals de vogel veelal wordt waargenomen, op het water.

Bovendien is achterin onder de nummers 187a en 187b respectievelijk toegevoegd de Witwangstern met bijbehorende afbeelding en de Witvleugelstern.

De derde druk, ook zonder drukknopsluiting, verschijnt in april 1942. Deze keer heeft de buitenomslag een ietwat licht groene tint gekregen en is de Roek in de linker onderhoek vervangen door een afbeelding van een Spreeuw van Sjoerd Kuperus (1893 - 1988). Bovendien is het formaat van het boekje iets ingekort tot 16.5 cm.

Wat de afbeeldingen betreft zijn er in deze uitgave wel zes vervangen door nieuwe door Rein Stuurman vervaardigde exemplaren. Te weten; de Bergeend, het Nonnetje, de Bruine Kiekendief, de Kievit, het Bokje en de Fitis. Voor het overige is alles gelijk gebleven ten opzichte van de 2e druk.

Vermeldenswaard is overigens dat uitgever Schoonderbeek voor deze oorlogsuitgave vergunning moest aanvragen. Hetgeen hij doet op 19 januari 1941 bij het Departement van Volksvoorlichting en Kunsten Afdeling Boekwezen te 's Gravenhage. Per omgaande onder 'veel spoed' ontvangt hij een schrijven van het Departement van Opvoeding, Wetenschap en Kultuurbescherming met het bericht dat hiervoor aanvraagformulieren gebruikt moeten worden welke verkrijgbaar zijn bij het Bureau voor de grafische industrie en dat deze in drievoud moet worden ingezonden.

Blijkens de door Schoonderbeek aan het Departement verstrekte gegevens gaat het bij deze druk om 5000 exemplaren, tegen 5350 stuks van de vorige druk, hetgeen naar schatting voor zo'n 14 tot 18 maanden voldoende zal zijn. Hiervoor is nodig: 2000 KG houthoudend kunstdrukpapier van ca. 100 gram per vierkante meter, 325 meter linnen voor de omslag (bij de binder in voorraad), 16000 meter garen en 33 meter gaas (beide ook bij de binder voorradig). Als noodzakelijkheid geeft hij op "'Enige in Nederland verschenen determineerboek, dat compleet is en afbeeldingen in de natuurlijke kleuren bevat'".

Op 23 februari 1942 gaat de secretaris Generaal van het Departement accoord met de uitgave. En op 3 maart '42 ook de Commissie van Beroep.

Voor de 4e druk doet Schoonderbeek in '43 weer een aanvraag voor 5000 exemplaren. Het benodigde papier hiervoor moet deze keer echter gekocht worden op een speciale aankoop vergunning welke door de Directie van het Rijksbureau voor papier, papierverwerkende en grafische Industrie op 11 februari 1944 wordt verleend. Evenals de bijbehorende Verwerkingsvergunning.

Wat het boekje zelf betreft heeft de buitenomslag deze keer een zacht oranje tint gekregen. Mogelijk als een stil protest tegen de Duitse overheersing. Bovendien is in de linker onderhoek de Roek weer teruggekeerd. Qua inhoud ontbreekt deze keer echter de begeleidende tekst door de schrijvers. Evenals het jaartal van verschijnen (1947?). Wat de oorzaak hiervan is, is niet bekend. Misschien een nasleep uit de oorlogsjaren. Voor het overige is deze druk gelijk aan de 3e.

De 5e druk uit 1953 heeft weer hetzelfde uiterlijk gekregen als de 1e druk uit 1937. Praktisch dezelfde kleur, met Roek en met een drukknopsluiting. Deze laatste alleen nu niet in een stofuitvoering zoals toen, maar in kunststof. En qua inhoud vinden we nu geen toelichting bij deze druk door de schrijvers, maar door de samenstellers en uitgever.

Hierin opgenomen een afscheidsgroet aan de ijverige, begaafde en beminnelijke vriend Nol Binsbergen die zo'n groot aandeel heeft gehad aan al het werk dat voor het samenstellen van "'Zien is Kennen!'" moest worden verricht en die in september 1945 op veel te jonge leeftijd is overleden.

In deze 5e druk worden nu 369 vogelsoorten beschreven tegen 364 in de vorige druk. Hieronder een nieuwkomer; de Turkse Tortel onder no. 202 en waarvoor Rein Stuurman alsnog de bijbehorende afbeelding heeft vervaardigd.

Hierna speelt Rein in de verdere drukken van "' Zien is Kennen!'" geen rol van betekenis meer. Weliswaar zijn in de 8e druk twee afbeeldingen van Stuurman vervangen door twee anderen van hem (Wintertaling en Wielewaal), maar deze zijn niet specifiek door hem voor "'Zien is Kennen!'" vervaardigd. Hetzelfde geldt voor de Dodaars welke de omslag van de 8e t/m 10e druk sieren in plaats van de Roek.

Terugblikkend heeft Rein Stuurman voor "'Zien is Kennen!'" in totaal 320 vogelafbeeldingen in de afmetingen van 10 x 15 cm. in aquarel vervaardigd en geen 360 of meer exemplaren zoals in het verleden zo hier en daar wordt vermeld.

Interessant is natuurlijk de vraag waar zijn deze originele afbeeldingen gebleven. Het is bekend dat in het laatst van de oorlog door iemand die bij de Uitgeverij regelmatig over de vloer kwam een groot aantal van deze aquarelletjes zijn ontvreemd. Waarschijnlijk om te ruilen voor voedsel. Meer wilde Mevr. Schoonderbeek hier destijds niet over zeggen.

Het resterende deel bleef in het bezit van de Uitgeverij later Mevr. Schoonderbeek-Meerman. Op 17 mei 2010 kwam echter onverwacht een telefoontje van een medewerker van het Gemeentearchief Zaanstad met het bericht dat op 3 juni 's middags om 14.00 uur bij het veilinghuis Van Stockum in Den Haag onder kavel nr. 729 in totaal 236 aquarellen van Rein Stuurman van Zien is Kennen! worden geveild. Hieraan toevoegend dat de Gemeente geen geld beschikbaar stelt om hier een bod op uit te brengen. De dagen hierna zijn pogingen ondernomen om de betreffende Wethouder op een andere gedachte te brengen om zodoende deze collectie in Zaanse handen te krijgen. Maar dit liep op niets uit. Evenzo middels Mevr. Schoonderbeek het verzoek aan het veilinghuis om betreffende kavel no. 729 uit de veiling te nemen. Met gevolg dat op 3 juni 2010 deze 236 aquarellen in het bezit zijn gekomen van een antiquariaat in Nijmegen voor de prijs van 2800 euro exclusief veilingkosten en B.T.W. en die ze inmiddels te koop aanbied voor 150 euro per stuk.

Voor wat de ontvreemde aquarellen aangaat; de Turkse Tortel niet meegerekend (deze is na de oorlog door Rein vervaardigd) betreft het hier 83 exemplaren. Hiervan zijn inmiddels zeven stuks getraceerd. Te weten de afbeeldingen van de Zwarte Ooievaar, Bruine Kiekendief, Sperwer, Arendbuizerd, Slangenarend, Torenavalk en Aziatische Kraagtrap.

In 2006 deed de heer J. Meijerink uit Rijssen mij van deze zeven vogelafbeeldingen prachtige afdrucken op ware grootte toekomen. Later begreep ik dat hij deze aquarellen halverwege de jaren zestig van de vorige eeuw, in zijn toenmalige woonplaats Groningen van een bevriende student, wiens naam hem inmiddels is ontgaan, maar die een serie van deze aquarellen in zijn bezit had, heeft gekregen. Sins dien heeft hij ze altijd zorgvuldig bewaard. En terecht!

Het wachten is nu op het moment waarop bekend wordt waar de overige van de 83 ontvreemde aquarellen zich bevinden. In stilte hoop ik dit nog te beleven. Hoewel ik hier een zwaar hoofd in heb.

M. Roos, Westzaan, september 2013.

Literatuur:

Roos, Martien: "'Een stukje terug in de tijd'" Willem Visser (1900 - 1977). De Grutter 10e jrg.no 2 1986.

Roos, Martien: ''Dirk Mooij (1906 - 1986)'' De Grutter 10e jrg.no 6 1986.

Roos, Martien: ''Een stukje terug in de tijd'' Arie Schaap (1907 - 1975) de eerste vogelwachter in de Zaanstreek. De Grutter 14e jrg.no 2 1990.